

ТЕАТРАЛНИ ВЕЧЕРИ

Ваня Бояджиева

Красива и горда жена е издигнала меч пред себе си. В нейния полет все напред и все нагоре има много величие, трагизъм и красота. Това е новият паметник на падналите герои за свобода, който се намира пред Народния театър във Варшава. В скулптурата е уловено разнообразно движение. Не зная защо, освен за съдбата на полската нация, тя навява асоциации и за полския театър. За неговата история и за настоящата му младост. Неволно си припомням „Задущница“ на Мицкевич, „Кордиан“ и „Баладина“ на Словацки. Поглеждам часовника — трябва да бързам — не бива да изпусна началото на „Смъртта на поручика“ от Мрожек. Очаквам да бъде нещо извънредно забавно и тъжно. (И не се излягах. . .). Хвърлям последен поглед към Театралния площад. Отдалеч някак по-осезаемо се долавят принизяванията или може би принудителните спирания и вихрените полети, които крие в себе си тая странна жена с меч. Но чувствуваш — каквото и да стане — тя е несломима, ще вдигне своето проясено чело.

Спокойно навлизам в театралната зала и веднага ставам нейна пленница. Времето лети неусетно, спектакълът продължава около два часа. Още е само 9 часът вечерта и навън дори не е достатъчно тъмно. Има време да се разходиш, да поговориш и поспориш с поляци за техните театрални представления, за нашумели драматурзи, за интересни сценични образи.

Без да е излязъл от своите вековни традиции, съвременният социалистически полски театър разкрива примамливо, малко необичайно, но ярко и до голяма степен свое оригинално лице. В момента той е в полет. Зашеметяващ. Изпълнен с рискове и изненади. С голямо вдъхновение и сериозност към проблемите на нашето време.

В докладите и дискусиите на полския театрален печат винаги най-ясно се открояват две имена — Леон Кручковски, който дава облик на полската драма, особено в първото десетилетие и напоследък все повече заискрява звездата на Мрожек. Той смайва с чудноватите си герои, със странните си на пръв поглед концепции и ситуации. У него има нещо много полско и общочовешко. „Смъртта на поручика“ се оказва една съвсем тънка пародия на „Задущница“! Пълна със съвременна философия и чисто полски хумор. Галерията се смее и ръкопляска, а някои на почтена възраст господа, възмутени, демонстративно напускат залата. Във вестниците една след друга следват дискуссионни статии. Наистина само Мрожек може да накара Мицкевич да слезе за малко от портрета си и да „поспори“ с младежта от своето и нашето поколение. . .

В Съвременния театър дават представлението „Кариерата на Артуро Хи“ от Брехт. Тук актьорът Тадеуш Ломницки е изумителен, прави просто чудеса. А постановката — бисерна: кратка, експресивна, с много остър политически акцент. Тези страшни гипсови маски, които героите постепенно, без сами да забелязват, придобиват на лицата си, след като са загубили човешките си качества, са извънредно театрално ефектни и същевременно доизграждат неповторимия образ на спектакъла и главния герой.

По случай 200 години от полския театър във в. „Култура“ от 28 март 1965 г. имаше дискусия по въпросите на театъра и драмата. Специалистите отбелязват, че 50 % от съвре-

нения репертоар заема западната драматургия. Водеща група са Йонеско, Бекет, Дюренамат, Ж. Ануи, Сартър, Лакур. Това не е чудно, защото полската литературна традиция е била винаги по-тясно свързана със западни автори. Наистина силното влияние може безспорно да обезличи полските драматурзи, но, от друга страна, се създават благодатен климат и условия за благоприятно съревнование. Традициите в Полша са силни и трайни. Те не могат да бъдат лесно омаломощени. Различните чужди навети обикновено се асимилират по своеобразен творчески път. Те помагат на полските творци и зрители да намерят за своите търсения мащаби и измерения и в други художествени светове. И затова полската национална самобитност в драмата и театъра успява да показва своя съвременна физиономия.

От по-старото поколение драматурзи свое място имат И. Шаянски, Л. Х. Морщин, Я. Ивашкевич. За всеки поотделно би могло да се напише цяла студия. Морщин се занимава главно с исторически сюжети. Ивашкевич е един прекрасен новелист, автор на „Майка Йоанна“ и на много драми, най-прочутата от които е „Лято в Нонант“ (из живота на Шопен). Шаянски в пиесата си „Два театъра“ поставя по оригинален начин важни философско-психологически проблеми, които не са загубили своето значение. Интересна е концепцията му за същността на човешкото щастие. Той я търси в мечтата.

Своя собствена линия в развитието на полската драматургия набелязва безспорно Леон Кручковски. През 1947 г. с „Немци“ той завладя сърцата и на много чуждестранни зрители. Показателно е първоначалното заглавие на пиесата „И немците са хора“. „Първият ден на свободата“ има много сценични трактовки. Тази пиеса прави силно впечатление главно с проблематиката си. Най-интересна, с дълбок философски смисъл и оригинална композиция е последната драма на Кручковски „Смъртта на губернатора“. В нея по своеобразен път, неприсъщ досега на автора, са повдигнати съвременни въпроси, които не търпят отлагане. Най-хубава постановка има „Смъртта на губернатора“ в Камерния театър в Краков. Режисурата тук така успява да представи диктора (тази, понякога напаст божия), че той не е просто коментатор, а необходимо действащо лице, без което не може да се разкрие образът на главния герой; той ту се смесва с останалите, ту излиза на преден план. В Камерния театър на Краков ярко впечатление прави и постановката на „Калигула“ от Камю. Пластиката и философският размисъл са си дали среща в това представление.

За театрален Краков има какво да се каже. Особено за театъра в Нова Хута през времето на Скушанка. Нова Хута е голямо работническо предградие със свой собствен театър, основан през 1956 г. Репертоарът е изключително разнообразен. Режисурата на Скушанка е своеобразно новаторска, с много смели търсения. Декорацията — оригинална, често драстична. Скушанка поставя всичко — полски съвременни пиеси, чужди драматурзи, класика, Брехт, драматизации. И на голямо равнище, култура, стил и театрално майсторство.

В първите дни след войната в Полша преобладава класическият репертоар, който и досега е запазил голямото си значение. През 1947 г. има фестивал на Шекспирови пиеси. Шекспир е винаги на сцената. Класиката не шуми, но има много трайно, определено и незаменимо място в репертоара на полските театри. „Жаби“ на Аристофан е едно незабравимо представление на Народния театър във Варшава. Духът на Аристофан присъства в спектакъла и това е толкова важно, но още по-важно е, че зрителият възприема „Жаби“ така, сякаш Аристофан е някъде на първите редове. На другата вечер смехът се сменя с безпощадна размисъл при „Ричард II“ в същия театър. Строгостта на постановката тук хармонизира със сериозните проблеми за властта в тази хроника на Шекспир. Пластиката е „вътрешна“, не се вижда, но се усеща. Главното е, разбира се, пределно съвременното тълкуване на текста, заедно с което обаче не се загубват ни най-малко основните черти на отдалечената епоха. А Густав Холубек се запомня най-силно в трагичните епизоди на своята роля. Това е един аргист, който след Ломницки има може би най-силно обаяние върху публиката. Културен, мъжествен, точен, със силен интелектуален зрял. И Ломницки, и

Холубек нямат строго определено амплоа. Те са с разностранен талант. Но интересно е, че винаги с голям интерес се гледат в някоя характерна роля.

Народният театър е винаги богат с класически представления. Вдъхновено и с дълбочина работят театралните творци върху класиката. „Агамемнон“ на Есхил и „Електра“ на Еврипид оставят много трайни впечатления. Но никога не можеш да забравиш представлението на „История за възкресение Христово“. Това е средновековна религиозна мистерия, преработена от талантливия режисьор Кажимеж Деймек. Красотата от нещо отдавна отминало, за което можеш само в книги да четеш, а не с очите си да видиш, има своеобразен ефект. От друга страна, ясно съвременната трактовка на сюжета, лекото пародиране на сцените, приятната музика и хорът на децата му придават миловидност, където се съзират черти на прекрасното.

Театралната пародия в Полша има свое специално място и публика. Чувството за хумор у поляка е много силно изострено. Затова в Кракъв можеш да видиш дори пародирана, а ясни съвременни оттенъци, „Стара басня“ от Крашински. Непрекъснат смях, особено към финала, съпровождат това странно представление със сюжет от ранно средновековие — с коубойски панталони и барове, което се играе под открито небе. „Деветият праведник“ на Йежи Юрандот в Драматичния театър във Варшава е новоизлюпена пародия с древен сюжет и с много съвременен подтекст. Да се смееш и да мислиш те кара представлението „Дипломати“ в театър „Розмайтошци“ във Варшава по комедии от Здислав Сковронски. Изобщо пародията са интересни и привлекателни не само с пикантната си форма, която не е без значение, а със силното си и топло съвременно звучене.

Особено продуктивни съвременни полски драматурзи са Йежи Брюшкевич, прочут с пиесата „Скандал в Хелберг“, К. Брандис, Б. Дроздовски. Те умеят да се нравят на публиката, желани са и това безспорно ги стимулира. А Адам Тарн е нещо съвсем друго: извънредно културен автор, същевременно теоретик, преводач, главен редактор на сп. „Диалог“.

Но преди да кажа нещо отново за Мрожек (за него не може човек да не говори често), иска ми се да отделя двама драматурзи: Станислав Гроховяк (автор на „Шах“ и „Партитура на дървен инструмент“) и Тадеш Ружевиц. Най-талантливите съвременни поети стават драматурзи, без да са престанали да са и поети. Внасят нещо ново в драмата. Това се отнася особено за Ружевиц. Както големият английски поет и драматург Т. Елиот, така и Ружевиц идва в драмата с поезията си. Зачитайки традициите, той се стреми нищо да не повтара, а да създаде и нещо ново, което би вълнувало. Поезията не пречи, а служи на драматичните повели. Всяка пиеса е едно откритие. . . Силно впечатление правят драмите на Ружевиц „Нашата малка стабилизация“ и особено „Досие“.

У Мрожек понякога можем да усетим и известни реминисценции от западни драматурзи (напр. Бекет и др.). Но той съумява да си остане винаги самобитен автор. За степента на „полското“ у него всякога може да се дискутира. Но иначе едва ли би излъчвал този автор толкова голям интерес. В абсурдните му пиеси се съзира иронията на съвременния човек, която удря безмилостно по слабостите и, осмивайки ги с острото на сатир, търси и апелира за повече топлота и щастие. Драмите на Мрожек са прочути в САЩ, Скандинавия и у нас.

Коя е най-хубавата творба на Мрожек? Може наистина да се спори и то отчаяно. Лично аз смятам „Полицай“, много полици — „Пуяк“. Но Мрожек винаги ще изиграе някаква шега. Ще ни остави малко да се питаме. Може би е все пак „Танго“, което се „върти“ сега непрекъснато и зашеметяващо по полските театри. Специалистите вече го обявиха за неповторим и най-висок творчески връх на автора. Мрожек се усмихва загадъчно. Сигурно е зает с някоя нова шега, която той в най-разгорещения спор на критиците върху неговата пиеса ще поднесе на публиката с небрежно красив и театрален жест.

Когато си мисля за полските театри, веднага ги отделям един от друг. Защото всеки има свой собствен облик, стил, своеобразен артистичен състав. Мисля, че всичко това е

особено важно. Във Варшава най-много привличат Студентският театър, Атенеум край Висла, където в Камерната зала героите на Мрожек често гостуват. Особено много се откроява Съвременният театър във Варшава. Там можеш да видиш всичко, но разбира се, най-вече съвременни пиеси. Ломницки е ту Артуро Хи, ту шабаскапинът от „Три сестри“ на Чехов. Една вечер те занимава Б. Шоу, другата — Йонеско. И най-сетне непременно ще видиш Мрожек. Без него едва ли театърът би заслужавал своето название — съвременен. В режисурата трябва всичко да очакваш, особено съвременен подтекст. Но най-малко такива неща, които не отговарят на замисъла на творбата. Без Съвременния театър Варшава духовно би обедняла. От него незабелязано се ражда съвременен театрален ритъм.

Започналите след XX конгрес на КПСС сериозни промени в различните области на изкуството създават естествена почва за развитие на социалистически полска драма и театър. И резултати има. Макар и дискуссионни. Но тази дискусия в областта на драматургията е необходима и плодотворна.

Разтърсвана от проблеми, а не напастена с проучвания.

Красива възраст има новият полски театър — двадесет и една година. В перспективи, все още „луди“ проекти, експерименти, сериозност, строгост и пламенно дръзновение.

ПРЕВОДАЧЕСКОТО ИЗКУСТВО СВЪРЗВА НАРОДИТЕ

Ванда Смоховска-Петрова

Едно от най-интересните събития в културния живот на Полша през тази есен беше първият международен конгрес на преводачите на полската художествена литература (първа проява от този род в социалистическите страни), състоял се от 4 до 12 ноември т. г. По покана на Агенцията на авторите¹ пристигнаха във Варшава над 60 души (от СССР и социалистическите страни², от скандинавските държави, от Англия, Франция, Италия, ГФР, Южна и Северна Америка, Монголия, Япония и Израел), между тях и изтъкнати поети и писатели, които на 32 езика превеждат полската художествена литература. Целта на конгреса беше полската страна да даде израз на своята благодарност и признателност към тези, които със своя труд запознават чуждестранните читатели с постиженията на полската литература, и да им даде възможност да се запознаят с живота в Полша, да влязат в тясна и непосредствена връзка с писателските среди и да опознаят по-отблизо проблемите на литературното развитие в Полша.

Една внушителна изложба на полската книга, преведена на чужди езици (макар и непълна), както и голяма карта на света, окачена в конгресната зала и осеяна с числата преведените полски книги в разните страни, създаваше доста точна представа за шестия ето на полската литература из континентите. Както в изложбата, така и на картата важно място заемаше полската книга, преведена на български. И нищо чудно, щом България по преводи на полската литература (94 след войната) отстъпва само на СССР, Чехословакия, Югославия, Унгария, Италия и Източна и Западна Германия.

Първият доклад, изнесен от председателя на Съюза на полските писатели Ярослав Ивашкевич, „Преводите като средство за обединение на народите“ внесе сърдечна атмос-

¹ Създаденият в 1965 г. център за информация и пропаганда на полската художествена литература в чужбина и сключване на договори с чуждестранните издателства.

² България беше представена от Блага Димитрова, Първан Стефанов и Димитър Икономов.